

ואין להן מחשבה, שבמקום בו יש צורך במחשבה — אין מחשבתם מועילה! אמר ליה [לר' חייא בר אבא לר' אמי: מחשבה של קטן גרידתא [בלבד] לא קא מיבעיא ליה [לא נשאלה לן] לר' יוחנן אם מועילה; כי קא מיבעיא ליה [כאשר נשאלה לן] האם מועילה מחשבה של קטן, הרי זה במקרה שמחשבתו

ואין להן מחשבה — כגון מלא לקליפת אגוז כמו שהיה חסיד עליה למוד, או אפילו מדד זה אלא שלא עשה צה מעשה לשם כלי. ואם כן דעת חשב עליהן טמאין נמשצנה, דתנן (כלים פכ"ה מ"ט): כל הכלים יורדין ל ידי טומאתן נמשצנה. מחשבתו ניכרת מחשבה גרידתא לא קא מיבעיא ליה — דשמיע עליה הא. מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו — לפי ראות עיניו, אבל אין לנו יודעין אם עשה מעשה זה לשם מחשבה זו. ואתויה לצפון — ולא אמר: על שם כך אמי מוליכה לשם, לפי שאינה כשרה גדוסי. או דלמא מקום הוא דלא איתרמי ליה — לא נראה צעניו מקום הראשון. מפני הכנימה — *כונוניש ש שנפוליס ועדשים, כמו "ותמי הכנס" (שמות ט). אינן בכי יותן — דלא ניתא ליה צהאי טל, ולא הוה הכשר להורידן ל ידי טומאתן אם יגע צהם שרן לאחר זמן, דצענין "כי יומן" דומיא ד"כי יומן", דיתא ליה. ואם נתכוין לכך — בין צשעת העללה ובין לאחז מכאן, קודם שיגב הטל מעליהם. הרי הן בכי יותן — דהכי אמרינן דזכותא אחריתי [צבה מיעשא כבא]: עודהו הטל עליהן, ושמת הרי הן בכי יותן, ואף על פי שלא נתכוין קודם לכן, אלא כשראה שמת. מפני העלום חרש שוטה וקטן — מפני הכנימה. אף על פי שנתכוין לכך — לאחז שירד הטל עליהם. אינן בכי יותן — שאין מחשבתם מחשבה, והכשר נמשצנה חלו. והאי מעשה דעלייה לאו מעשה הוא, דמפני הכנימה העלום. לא שנו — דאפילו נתכוונו לא הויה כוונה. אלא שלא היפך בהן — לאחז שירד הטל עליהם שגל דעת כן עשאים, וכדפרשין מזד אחר. אבל היפך בהן — דמעשיו מוכיחין, אף על פי שלא פירש מחשבתו, הוהיל ויכיר שדעתו לכך — הרי הן בכי יותן." דמי צשפירש מחשבתו צשעת מעשה — לא איצטרין רבי יוחנן לאשמעינן, דהא צדיקא תנן דיש ליה מעשה. הכי קא מיבעיא דאורייתא או דרבנן —

ואין להן מחשבה, שבמקום בו יש צורך במחשבה — אין מחשבתם מועילה! אמר ליה [לר' חייא בר אבא לר' אמי: מחשבה של קטן גרידתא [בלבד] לא קא מיבעיא ליה [לא נשאלה לן] לר' יוחנן אם מועילה; כי קא מיבעיא ליה [כאשר נשאלה לן] האם מועילה מחשבה של קטן, הרי זה במקרה שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, אף שהמעשה בלבד אינו מוכיח. כגון לענין שחיטת קרבן לשמו, וכגון דהוה קיימא [שהיתה עומדת] עולה בדרום העזרה ואתויה [והביא אותה] בצפון העזרה, ששם מקום שחיטתה, ושחטה, מאי [מה] הדין? האם מדאתייא [האם מכיון שהביאה] בצפון ושם שחט אותה, מורה הדבר שאיכוין לה [התכוון לה] לשם עולה. או דילמא [שמא] מקום הוא דלא איתרמי ליה [שלא הוזמן לן] בדרום, ולכן הביא אותה לצפון? הקשה לו ר' אמי: הא נמי [ו גם כן] כבר אמרה, התייחס אליה רבי יוחנן חרא זימנא [פעם אחרת]; והתנן [ששנינו במשנה]: המעלה פירותיו לגג מפני הכנימה (חרקים), וירד עליהם טל — אינן בכי יותן", כלומר, אינם מוכשרים בכך לקבל טומאה, מפני שצריך שיבואו עליהם המים לרצונו. ואם לאחר שהעלם נתכוין לכך שייטבו בטל — הרי הן בכי יותן", ואם העלום חרש שוטה וקטן מפני הכנימה, אף על פי שלאחר מכן נתכוונו לכך שייטבו — אינן בכי יותן", מפני שיש להן מעשה ואין להן מחשבה; ואמר ר' יוחנן על כך: לא שנו שאין מחשבתם מועילה אלא שלא היפך בהן הקטן בפירות. אבל היפך בהן, מתוך שניכר ממעשיו שהוא רוצה שייטבו — הרי זה בכי יותן". ואם כן, כבר אמר ר' יוחנן שיש לקטן מחשבה הניכרת מתוך מעשיו! השיב לו ר' חייא בר אבא, הכי קא מיבעיא ליה [כך נשאלה לן] לר' יוחנן: האם דין זה, שכשמחשבתו של קטן ניכרת מתוך מעשיו מחשבתו מועילה, הוא דאורייתא [מן התורה] או אחד של הדין שבין ר' חייא בר אבא ור' אמי.

ואין להן מחשבה! אמר ליה: מחשבה גרידתא לא קא מיבעיא ליה; פי קא מיבעיא ליה — מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, כגון דהוה קיימא עולה בדרום ואתויה בצפון ושחטה, מאי? מדאתייא בצפון ושחט — איכוין לה, או דילמא מקום הוא דלא איתרמי ליה. — הא נמי יוחנן רבי יוחנן חרא זימנא! דתנן: המעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וירד עליהם טל — אינן בכי יותן", ואם נתכוין לכך — הרי הן בכי יותן"; והעלום חרש שוטה וקטן, אף על פי שנתכוונו לכך — אינן בכי יותן", מפני שיש להן מעשה ואין להן מחשבה; ואמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שלא היפך בהן, אלא היפך בהן — הרי זה בכי יותן"! — הכי קא מיבעיא ליה: דאורייתא או דרבנן?

רב נחמן בר יצחק מתני הכי: אמר רבי חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן: קטן יש לו מעשה או אין לו מעשה? אמר ליה רבי אמי: ותיבעי ליה מחשבה! מאי שנא מחשבה דלא קא מיבעיא ליה — דתנן: אין להן מחשבה; מעשה נמי לא תיבעי ליה — דתנן: יש להן מעשה! — הכי קא מיבעיא ליה: דאורייתא או דרבנן? ופשיט: יש להן מעשה — ואפילו מדאורייתא, אין להן מחשבה — ואפילו מדרבנן, או דרבנן [מדברי חכמים]. זה היה נוסח אחד של הדין שבין ר' חייא בר אבא ור' אמי.

רב נחמן בר יצחק מתני הכי [היה שונה כך]: אמר ר' חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן: קטן יש לו מעשה או אין לו מעשה? אמר ליה [לר' אמי: ותיבעי ליה [ותישאל לן] בענין מחשבה! מאי שנא [במה שונה] מחשבה דלא קא מיבעיא ליה [שלא נשאלה לן]? דתנן [ששנינו במשנה] בענין האלון והרימון והאגוז שאין להן מחשבה, שאם מצאו קליפה וחשבו להשתמש בה ככלי — אין מחשבה זו מועילה להחשיבה ככלי ולקבל טומאה. מעשה נמי לא תיבעי ליה [גם כן לא תישאל לן]. דתנן [ששנינו באותה משנה] שאם חקקו באגוז על מנת למרוד בו הריהו מקבל טומאה, מפני שיש להן מעשה! והשיבו על כך: הכי קא מיבעיא ליה [כך נשאלה לן] לר' יוחנן: האם מה ששנינו שיש להם מעשה ואין להם מחשבה, דאורייתא [מן התורה] הוא, או דרבנן [מדברי סופרים]? ופשיט [והפתח]: יש להן מעשה ואפילו מדאורייתא [מן התורה]. אין להן מחשבה ואפילו מדרבנן [מדברי חכמים].

תוספות

חרש שוטה וקטן כו', פריך: ויוכיח מעשה שלהן על מחשבתן, דתנינן תמן העלום חרש שוטה וקטן כו!' וקצת תימה: מה מקשה? דבתחלת סוגיא דריש מקראי דאין תרומתן תרומה: "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה" — פרט לגוי, "מאת כל איש" — פרט לקטן, "אשר ידבנו" — פרט לחרש שוטה (וקטן)! ושמה

עיונים ואין להם מחשבה — כלומר, במקום בו מועילה מחשבה בלבד, וכגון כשמצא קליפה של אגוז, וחישב למרוד בה — אינה מחשבת ככלי ואינה מקבלת טומאה, למרות שאצל בן דעת מחשבה כזו מורידה טומאה לכלי (כלים פכ"ה מ"ט) (רש"י). כי קמיבעיא ליה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו — לפי רש"י הכוונה היא למחשבה של קטן שאינה מפורשת, אלא שניכרת לעיניו מתוך המעשה, וכגון שמביא את העולה מדרום לצפון. ולשיטה זו, אם היה הקטן אומר במפורש שהוא שוחט לשם עולה היתה שחיטתו כשרה (ראה לעיל יב,ב ד"ה אמר ליה). אבל לשיטת התוס', שאין משמעות לדבריו של הקטן, "מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו" עניינה מעשה שאמנם ניכרת בו המחשבה, אך לא בורדותה, ולכן השאלה היא האם יש למעשה כזה תוקף (ולשיטת תוס' עולה יפה הדוגמה של הגמרא, שמא יש לפרש את המעשה של הקטן מטעם אחר). ויש שפירשו, כי לעומת "מעשה", שעניינו מחשבה הניכרת מתוך המעשה עצמו, כגון עשיית כלי, הרי כאן המחשבה לשם שחיטה אינה ניכרת במעשה השחיטה עצמו, אלא מתוך מעשיו האחרים, שהביא אותה מדרום לצפון, ויתכן כי באופן זה — אין כאן אלא מחשבה בלבד (תפארת יעקב).

מדאתייא בצפון ושחט איכוין לה וכו' — כל הקרבנות צריכים שחיטה לשמם, ואם לא נשחטו לשמם, הרי אף שכשרים הם — לא עלו לבעלים לשם חובה (ובחים ב,א). וכתבו בתוס' (לעיל יב,ב) כי אף שלכאורה משמע במסכת זבחים (שם עמוד ב) שקדשים שנשחטו בסתם כשרים הם, ורק אם נשחטו לשם קרבן אחר לא עלו לבעליהם — יש לומר כי קטן השוחט קדשים, שאין לו דעת להבין שמדובר בקדשים — הרי זה כשוחט קדשים וסבור שהם חולין, שהוא פסול.

אורח ההלכה עולה בדרום ואתויה בצפון ושחטה קטן, אפילו היתה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו — אינה מחשבה, כיצד? היתה עולה עומדת בדרום ומשכה הקטן והביאה לצפון ושחטה, למרות שניכר ממעשיו שמחשבתו לשחיטת קדשים — הרי זו פסולה. ומכל מקום, מחשבה הניכרת מתוך מעשיו הרידה מחשבה להחמיר. כמסקנת הסוגיה (כ"מ, ע"יש). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות פסולי המוקדשין פ"א ה"ו).

המעלה פירותיו המעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וירד עליהם טל — לא הוכשרו לקבל טומאה, ואם נתכוון שירד עליהם הטל — הוכשרו. העלום חרש שוטה וקטן, אף על פי שחיטתו שירד עליהם טל — לא הוכשרו לקבל טומאה, שאין להם מחשבה. אבל היפך קטן בפירות שעל הגג כדי שירד עליהם טל מכל צדדיהם — הרי אלו מוכשרים, מפני שאם היתה מחשבתו של קטן ניכרת מתוך מעשיו הרידה מועילה מדברי סופרים. כמסקנת הסוגיה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"ב).

מסורת הש"ס

- א. ביצה יט,א. ועיין ירושלמי תרומות פ"א ה"א. שם מעשרות פ"ד ה"ב.
- ב. משנה מכשירין פ"ו מ"א. ירושלמי תרומות פ"א ה"א (חלק). תוספתא מכשירין פ"ג ב (ע"יש).
- ג. ראה ירושלמי תרומות שם.
- ד. ראה חולין יב,ב ובמסומן שם.

גרסות

כגון דהוה קיימא בכתהיי ועוד: הכי דמי כגון דקיימא. ואתויה בצפון... מדאתייא בצפון כתיימ ועוד: ואתיה לצפון... מדאייתיה לצפון. הא נמי אמרה רבי יוחנן חרא זימנא בכתיימ: הא אמרה ר' יוחנן חרא זימנא. מפני שיש להן מעשה ואין להן מחשבה בכתיימ ועוד משפט זה חסר, ונמצא אחרי דברי ר' יוחנן, וראה דקיי. ופשיט בכתיימ ועוד: ופשיט ליה.

העולם

כנימה כנימה בלשון חז"ל היא שם נדף לחרקים (שכמה וכמה מהם זכו לשמות כשלעצמם), בעברית המודרנית יחד השם כנימה לכנימות עלה ומגן. הכונה כאן היא כנראה לחרקים המצויים בפירות קץ. פירות של תפוח, אגס ועוזרד נוגעים בחולי עץ ומעטים נוגעים בחולי עש Anarsia lineatella.

מעלה פירותיו לגג מפני הכנימה כאשר שוחטים את הפירות בשמש, הזחלים (=תולעים) עוזבים את הפרי, ובפיקוח מתאסר אפר למנוע מעברם לפירות נוספים, לסלקם ולהשמדם. דבר זה מסביר כנראה מדוע היו מעלים את הפירות לגג דווקא.

* כונוניש (צ"ל: קונווניש) מן הצרפתית העתיקה coçons — זיפיות.

מסורת הש"ס

- ראה סנהדרין פב,א.
- ראה ע"ז ז,ב.
- סנהדרין נז,א. ע"ז יג,ב. כו,א–ב. תוספתא בי"ב פ"ב לג.
- חולין ה,א (ושם סומנו מקבילות).
- נויר סב,א. מנחות עג,ב. תמורה ב,ב. ירושלמי נויר פי"ט ח"א. תוי"כ ויקרא כב, יח.

גרסות

אמר רב נחמן בכת"י: **האמר רב נחמן**. **אימא אין רוב אומות** בכת"י: **אלא אימא אין רוב אומות**. **אילימא לשחיטה** בכת"י נוסף: **ולין נסך** וראה דק"ט. **השתא דישאל מורידין** בכת"י: **השתא מורידין** ויש בכת"י: **השתא מינין דישאל מורידין**. **אבל באומות העולם** בכת"י: **אבל מאומות העולם**. **לרבות הגויים** בכת"י: **לרבות את הנכרים**.

בניו ממזרין, שאינו מקפיד על אשתו אם היא מזנה עם אחרים. ושואלים: **ותנא קמא** [והתנא הראשון] מדוע אינו מונה דבר זה? ומשיבים: לדעתו, מין את אשתו לא מפקר [אינו מפקיר]. על מה שאמר **מר** [החכם] במשנה: שחיטת נכרי נבלה, שואלים: וניחוש בעבודה זרה, ושחיטתו אסורה בהנאה, כפי ששינוו בכרייתא לעיל, מפני שמן הסתם שחט לשמה! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אין מינין באומות העולם. ותוהים: והא קאחזינן דאיכא [והרי רואים אנו שי"ש] ומשיבים, אימא [אמור]: אין רוב אומות העולם מינין, ולענין שחיטה הולכים אחר הרוב. ומעירים: סבר לה כי הא [סבור הוא רב נחמן כמו זו] שאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הן, שאף שעובדים עבודה זרה – אין זה מתוך אמונה והכרה, אלא מנהג אבותיהן בידיהן. ומביאים מה שאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אין מינין באומות העולם, כלומר, אין להם דין מין. ושואלים: למאי [למה]? לאיזה ענין נאמר הדבר? אילימא [אם תאמר] לענין שחיטה, השתא [עכשיו, הרי] שחיטת מין שהוא ישראל אמרת אסירא [ושהיא אסורה]. שחיטת מין גוי מבעיא [נצרכה לומר]? אלא תאמר שלענין מורידין לבור נאמר, שאין גורמים לו מיתה, השתא [עכשיו, הרי] מינים של ישראל מורידין, כפי ששינוו בכרייתא (עבודה זרה יג,ב), מינים של גוים מבעיא [נצרכה לומר]? אמר רב עוקבא בר חמא: נאמר הדבר לקבל מהן קרבן. ובענין זה שונה דינו של מין גוי ממין ישראל. **דתניא** [ששנויה ברייתא]: נאמר "אדם

כי יקריב מכס" (ויקרא א, ב), והדגיש הכתוב "מכס" לומר – ולא כולכם, להוציא את ישראל המשומד שעובר עבירה באופן קבוע, וכל שכן את המין. ועוד דורשים: "מכס" – בכס בישראל חלקתי בין משומד לשאר ישראל, ולא באומות, אלא מקבלים מכל גוי, אפילו משומד, ואפילו מין. ושואלים: ממאי [ממה] מסיק אתה מסקנה זו? דלמא הכי קאמר [שנאמר] כך אומר [הכתוב]: מישאל – מצדיקי [מצדיקים] קבל, מרשיעי [מרשעים] לא תקבל, אבל מאומות העולם – כלל כלל לא תקבל! ומשיבים: לא סלקא דעתך [לא יעלה על דעתך] לפרש כן, דתניא [ששנויה ברייתא]: נאמר "איש איש מבית ישראל וכו' אשר יקריב קרבנו" (שם כב, יח). ודי היה לומר "איש", מה תלמוד לומר "איש" "איש"? הרי זה לרבות הגוים, שנודדים נדרים ונדבות כישראל, משמע שמקבלים מהם קרבנות.

א שינו במשנה ששחיטת הנכרי נבלה ומטמאה במשא. ותוהים: פשיטא [פשוט] הדבר, כיון שנבלה היא הריה מטמאה במשא! אמר רבא, הכי קתני [כך הוא שונה]. יש כאן הדגשה מיוחדת: זו

בניו ממזרים – שאינו מקפיד על אשתו ומפקירה. מין – זה האדוק בעבודה זרה, כגון כומר. ומין ישראל תמור ממשומד לעבודה זרה, שהמין אדוק בה וכל מחשבותיו לה. אין רוב אומות מינין – הלכך הוה להו מינין מיעוטא, ולמיעוטא לא מיישנין. אמר רב יוסף בר מניומי אין מינין באומות – כלומר, אין מורת מין על מין גוי. דגוי מבעיא – כל שכן אדוק, דסתם מחשבותיו לה, ואסורה צהנאה! למורידין – צבור, דלמרינן צ"לן מעמידין" (עבודה זרה כו,ג): המינים והמשומדים והמסורות מורידין אותן לבור ומאכזין אותן בידיס כו. אצל הגוים והרועים צהמה דקה אפילו ישראל – לא מעלין ולא מורידין. לקבל מהן קרבן – דמקבלין קרבן מכולן ומקריבין אותן למוצה. אצל צמין ישראל לא, דקסמני סיפא דהך מתניא: חוץ מן המשומד לנסך את היין, ואף על פי שאינו משומד לשאר מלות, והציא קרבן – אין מקבלין הימנו, דתרינגא לעיל צפיקין (חולין ה,א). בכס חלקתי – להוציא את המשומד. ולא באומות – דלפילו המינין כשרין. ואף על גב דצהדיא תנא לה צהא מתניא, ליכא למיפרכי "תנינא", משום דלאו לכולי עלמא שמיע להו מתניא. אצל צמיי דתנא צמתינין, כי אמר לה אמורא פריך עליה: מאי קא משמע לן? תנינא! איש איש – מצית ישראל ומן הגר הגר צישראל אשר יקריב קרבנו וגו'. מטמאה במשא – דכתיב (ויקרא יא): "והנשף את נבלתה", ואף על פי שלא נגע. הכי קתני – שחיטת סתם נכרי אין מטמא אלא צמשא, אצל יש שחיטת נכרי שטמאה אפילו צהנא.

תוספות

גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הם – הלכך בארץ ישראל נמי אין אדוקין כל כך שיהיו מעשיהם לשם עבודה זרה.

שחיטת מין דישאל אסורה דגוי מביעיא – ואם תאמר: ודילמא מין ישראל גרע, דהא עובד עבודה זרה הוי מין לכולי עלמא בפרק בתרא דהוריות (יא,א), וגוים אף על פי שרובם עובדי עבודה זרה לא אמרינן שחיטתן לעבודה זרה! ויש לומר: דמכל מקום מין גוי דאדוק בעבודה זרה יותר פשוט דשחיטתו לעבודה זרה ממין ישראל.

אבל מאומות העולם כלל כלל לא – ואם תאמר: אם כן לישתוק קרא מיניה, דמהיכא תיתי מקבלין? הא איצטריך "איש איש" לרבוויניהו! ויש לומר: דמכל מקום סלקא דעתך דמצדיקי אומות העולם נקבל, להכי אתא קרא למעוטיניהו לגמרי. ואם תאמר: והא כתיב (ויקרא כב) "ומעוד וכתות ותוק וכרות" וגו', וכתיב (שם) "ומיד בן נכר לא תקריבו את אלהי", הא תמימים תקריבו! ויש לומר: דלעולם תמימים נמי לא, ואתא קרא בבעלי מומין לעבור עליהם בלאו ועשה.

הרי כשהוא מביא קרבן למקדש יש להניח שכונתו לשם ה'. **להוציא את המשומד** בגמרא לעיל (ה,א) דקדוק כי דברים אלו מתייחסים למי שהוא משומד לכל התורה כולה, וכן מי שמשומד לעבודה זרה (שמורגל בכך, אף שאינו מין) או לחלל שבתות בפרהסיא, שהם שקולים ככל התורה. אבל מי שהוא משומד לעבירה אחת, הריהו בכלל מה שנאמר שם שמקבלים קרבנות מופשעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה. **מכס בכס חלקתי ולא באומות** שכיון שנאמר הדבר בפסוק המדבר בישראל דווקא, הרי גם הגבלה זו של "מכס" היא רק בישראל ולא באחרים (רשי לעיל ה,א). **אבל באומות העולם כלל כלל לא** תמיהו ראשונים: כיצד ניתן היה לומר כן? והרי הכתוב אוסר לקבל מהם בעלי מום, ומכלל הדברים משמע שמקבלים מהם קרבנות! ותיירצו בתוס' שהיה מקום לומר שאין מקבלים מהם את התמימים, הכתוב מוסיף איסור בבעלי מום. ורמב"ן כתב כי היה מקום לומר שדווקא חטאות ואשמות מקבלים מהם, אבל נדרים ונדבות אין מקבלים מהם כלל (ומ"איש איש" לדמונו להיפך, שמקבלים מידם נדרים ונדבות, וחטאות ואשמות אין מקבלים מהם).

שנודדים נדבות כישראל אבל לא חטאות ואשמות. וכן אין מקבלים מהם אלא קרבן יחיד, אבל אין להם חלק בקרבנות הציבור, ולכן אין מקבלים מהם מחצית השקל המיוחדת לכך (ספר יריאים סימן שמו).

אורה ההלכה **למורידין** המינים, והם עובדי עבודה זרה מישאל (ולדעת רש"י והר"ג הוא הדין למינים גוים, עפ"י סוגייתנו הגר"א). והאפיקורסים, וכן העובר עבירה להכעיס – מצוה להורגם. וכתבו הפוסקים שלא נאמרו דינים אלו של "מורידין" אלא כדי לגדור פרצות ישראל. אבל בזמן הזה שאין זוה תועלת, אלא להיפך – מוטל עלינו להחזיר את כל התועים בעבדות אהבה ולהעמידם בקרן אורה כמה שידנו מגעת (חזו"א). (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ה ה"א. ספר נויקין הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ד ה"י. שריע יו"ד קנח, ב. שם חר"מ תכה, ה).

להוציא את המשומד ישראל שהיה משומד לעבודה זרה, או מחלל שבת בפרהסיא, הרי זה כמשומד לכל התורה כולה, ואין מקבלים ממנו כל קרבן. אבל מי שהיה משומד לשאר עבירות – מקבלים ממנו כדי לסייעו לחזור בתשובה. בכרייתא, וכפי שהסבירה לעיל ה,א. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"א ה"ד).

מכס חלקתי ולא באומות גוי מביא עולות בלבד כקרבן, ומקבלים ממנו אפילו כשיודעים בו שהוא עובד עבודה זרה. עפ"י הברייתא כאן (כס"מ). (רמב"ם שם ה"ב).

עיונים

גוים שבחוצה לארץ וכו' מכאן עולה שגוים שבארץ ישראל עובדי עבודה זרה הם. ואם כן, לבאורה אין זה כדברי רב נחמן, שהרי הוא בא לתרץ את המשנה שנשנתה בארץ ישראל! ותירצו בתוס' כי העובדה שהגוים שבחוצה לארץ אינם עובדי עבודה זרה מלמדת שגם אלו שבארץ ישראל אינם אדוקים בה כל כך עד שנחשוש שסתם שחיטתם לעבודה זרה (ראה ש"מ). ויש מן הראשונים שמשמע מדבריהם כי "גוים שבחוצה לארץ" בא להוציא משבעת העמים שהיו בארץ ישראל בזמן יהושע, שהיו עובדי עבודה זרה ביותר (ראה רש"י יבמות כג,א. סמ"ג לאוין סי' קיב). ובעיקר ההבחנה שבין ארץ ישראל וחוצה לארץ, כתבו כי דווקא במקום המיוחד לקדושה ולנבואה ולדבקות באלקים מתגבר "יצרא דעבודה זרה" (ראה לדוגמה פוקד עקרים ל"ר צדוק הכהן עמי" 51).

לאו עובדי עבודה זרה הן יש ראשונים שכתבו שמה שהם עושים לעבודה זרה הוא בוודאי בכלל איסור עבודה זרה, אלא שכאן מדובר בדברים סתמיים, כגון שחיטה, שבהם אין לחשוש שסתם מחשבתם לעבודה זרה (רי"ד, וכן ראה חת"ס גיטין יג,ב). ויש שהוסיפו שטעם זה מהוה נימוק להקל בעניינים שונים, כמו משא ומתן עמהם סמוך לימי חגיגה, וכן לענין סתם ינם, שאינו אסור בהנאה כד"ן יין נסך (ראה רש"י ע"ז ז,ב ובדברי תוס' ושאר ראשונים שם ב,א ושם נז,ב). אבל יש ראשונים שהבינו כי גם מה שהם עושים לשם עבודה זרה אינו נחשב עבודה זרה ממש (ראה פיה"מ לרמב"ם). ומטעם זה התיר רבינו תם להשביע את הגוי, למרות שהוא נשבע בשם עבודה זרה שלו ("רא"ש בכורות פ"א א). ורבינו גרשום התיר מטעם זה ללבוש בגדי כמרים, למרות שהשתמשו בהם לעבודה זרה (ראה תשובות רבבי"ה סי' אלף נא).

אין מינין באומות לעיל הובאו דברים זהים של רב נחמן בשם רבה בר אבהו כדי להסביר מדוע אין המשנה חוששת שמא סתם גוי ששחט הוא מין. ואילו כאן אומר רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן, כי גם גוי שידענו שהוא מין – אין לו דין של מין (ש"מ, וראה תפארת יעקב).

למורידין כוונת הגמרא כאן למה ששינו בכרייתא (ע"ז כו,ב ועוד) שהמינים והמסורות (המלשינים המוסרים ממונם או גופם של ישראל ביד גוים) והמשומדים, מורידים אותם לבור, כלומר, גורמים להם למיתה. ולדברי הרמב"ם היא תקנה שתיקנו חכמים "כדי לגדור פרצות ישראל" (רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"י ה"א). וראה "אורה ההלכה".

לקבל מהן קרבן דתניא וכו' העיר רש"י, כי אף שברוך כלל תמיהה הגמרא מדוע הוצרך אמורא לחזור על דברים שכבר נשנו על ידי תנאים – אין אומרים כן אלא על דברים השנויים במשנה, ולא על דברים השנויים בכרייתא, כיון שלא היו ידועות לכולם. אבל רמב"ן כתב כי בכרייתא מדובר על גוי משומד, שמקבלים ממנו קרבן (בניגוד לישראל משומד שאין מקבלים ממנו), ורב נחמן הוסיף כי הוא הדין למין גוי, שלמרות שהוא אדוק בעבודה זרה,

כרבי יהודה בן בתירא – לקמן מפרש ואזיל. איכא דאמרי וכו' – הכי משמע מתניתין: אין טומאה נשחטת נכרי אלא כשאר נבילות דמטמאין במשא, אכל אין אהל שחטת נכרי ואפילו שחט לעבודה זרה. לישנא אחרינא: הכי משמע, שחטת נכרי נבלה וטומאה כשאר נבילות. והא דקתני: ומטמאה במשא – אמתקוונת עבודה זרה קאי, והכי קאמר: ועוד יש שחטה אחרת שהיא כזו, כלומר, אינה חמורה מזה, שאינה מטמאה אלא במשא כזו. לכתחלה לא – ישחוט בלילה, שמה לא ישחוט רובא והוא לא ידע. בין בראש הגג בין בראש הספינה – ואף על גב דתנן ב"השוחט" (חולין מא, א): אין שוחטין לא לתוך ימים ולא לתוך נהרות – דלא לימרו לשר של ים הוא שוחט, ולא לתוך כלים – דלא לימרו הואיל ומקבל את הדם לזרקו לעבודה זרה הוא זריק, אפילו הכי בראש הגג שוחטין, ואין מושטין לשמא יאמרו לנצח השמים עלה לשחוט. או אם מקבל בכלי הכל יודעין שאי אפשר לו לטנף את הגג, ואין כלן משד. ובספינה נמי, הכל יודעים דכיון דבספינה הוא על כרחו הוא שוחט לתוך הים, שאי אפשר לו לטנף את הספינה. אמר רב פפא – הא דקתני: שוחטין בלילה לכתחלה – בשאבוקה כנגדו, ומתניתין – בלא שאבוקה. מתניתין תנא לילה וסומא כהדי הדדי.

תוספות

תקרות עבודה זרה ודלא כרבי יהודה בן בתירא – משמע הכא דרבנן לא מקשי תקרות עבודה זרה

למת. וכן משמע בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לב, ב) גבי בשר הנכנס לעבודה זרה מותר והיוצא אסור, וקאמר בגמרא: והיוצא אסור – אי אפשר דליכא תקרות? מני רבי יהודה בן בתירא היא. והקשה רבינו תם: דלעיל בההוא פירקא (שם כט, ב) גבי יין של גוים דאסור בהנאה, מפרש בגמרא דנפקא לן מדאיתקש לזבח וזבח למת, ולא קאמר: רבי יהודה בן בתירא היא, כדקאמר גבי בשר היוצא! ועוד הקשה רבינו תם, דלעיל בשמעתין דייק: נבלה אין, איסור הנאה לא, מתניתין דלא כרבי אליעזר, דאי רבי אליעזר – האמר סתם מחשבת נכרי לעבודה זרה. ומאי קושיא? לעולם מתניתין כרבי אליעזר, והא דלא אסור בהנאה – משום דלא אתיא כרבי יהודה בן בתירא: ומיהא יש לדחות ולפרש, דקאמר: מתניתין דלא כרבי אליעזר, למאי דמוקי מתניתין כרבי יהודה בן בתירא. ונראה לפרש, דלענין איסור לא פליגי, דמקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה, דהא כתיב אכילה בקרא (תהלים קו) "ויאכלו זבחי מתים". ובטומאה הוא דפליגי, דרבי יהודה בן בתירא מקיש לגמרי למת אפילו לענין טומאה. וכן משמע, דרבי יהודה בן בתירא לא נקט אלא טומאה. וגבי בשר היוצא, דמוקי לה כרבי יהודה בן בתירא – משום דקתני "מפני שהוא זבחי מתים", דלא הוה צריך למתני, כיון דתנא אסור, אלא מיתור לשון משמע דמטמא באהל המת. ומיהו, אי לאו מיתורא, מלשון "זבחי מתים" אי אפשר לדקדק. מדדייק לקמן בפרק שני (מ, א) גבי השוחט לשם הרים שחיתתו פסולה: פסולה אין, זבחי מתים לא. ורמינהו: השוחט לשם הרים כו' הרי אלו זבחי מתים. ומאי קושיא? דלמא ההיא כרבי יהודה בן בתירא, ומתניתין כרבנן! אלא ודאי כיון דאסור בהנאה משום תקרות שייך למיתני "זבחי מתים" אף על גב דלא מטמא באהל. ואף על גב דלרבנן ליכא טומאת אהל, טומאה בעלמא מיהו מדרבנן איכא, כדאמרינן בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נב, ב): איסור דאורייתא לא בטלה, טומאה דרבנן בטלה. אבל לרבי יהודה היא טומאת אהל דאורייתא. והא דתנן בפרק "כל הצלמים" (שם מח, ב): לא יעבור תחתיה, ואם עבר טמא, ומפרש בגמרא: משום דאי אפשר דליכא תקרות, ומני רבי יהודה בן בתירא היא. וקתני סיפא: ואם היתה גוזלת את הרבים טהור, אף על גב דטומאת אהל דאורייתא – התם ליכא תקרות ודאי, אלא חששא בעלמא היא, והיא דגוזלת רבים לא גזרו רבנן. והא דאמר בפרק "העור והרוטב" (חולין קכט, א): הרי אמרו תקרות עבודה זרה של אוכלים מטמא – טומאתה לאו דאורייתא, דאי סלקא דעתך דאורייתא מצינו לאוכלין שמטמאין טומאה חמורה, ומשני: כשימש מעשה עץ שימש – דיחוי בעלמא הוא. אי נמי, כרבי יהודה בן בתירא. ואם תאמר: דאמר בפסחים פרק "אלו דברים" (עג, א): השוחט בשבת בחוץ לעבודה זרה חייב שלש חטאות. ובעי: מאי תיקון? פירוש: דלא מצית אמרת תיקון להוציאו מידי נבלה, דהא אית ליה טומאה מכת תקרות עבודה זרה. משמע דאיכא טומאה דאורייתא, דאי מדרבנן – אם כן תיקון להוציאו מידי טומאה דאורייתא, ואם אכל קודש או נכנס למקדש – פטור. ומשמע דאפילו לרבנן מיירי, מדלא קאמר "לרבי יהודה בן בתירא מה תיקון", כדאמר התם (לעיל) (שם עג, א): לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור מה תיקון! ויש לומר: דהוי מצוי לשנויי הכי, אלא אין רוצה לדקדק מכאן שיהא טומאת התקרות לאו דאורייתא, לפי שהגמרא רוצה לדקדק ב"העור והרוטב" דטומאה לאו דאורייתא ודחי לה. ורבינו תם תירץ בענין אחר, וקשה לפירוש, ואין להאריך כאן.

מטמאה במשא, ויש לך אחרת דומה לה שהיא מטמאה אפילו באהל שהנמצא עמה תחת אותו גג נטמא, למרות שאינו נוגע בה או נושא אותה, ואיזו זו? בהמה ששחטה בתור תקרות עבודה זרה, וכדעת רבי יהודה בן בתירא, הסבור שתקרות עבודה זרה מטמאה באוהל. איכא דאמרי [יש שאומרים] בלשון אחרת: אמר רבא, הכי קתני [כך הוא שונה]. זאת ההגשה: זו מטמאה במשא, ויש לך שחטה אחרת שהיא כזו שמטמאה במשא ואינה מטמאה באהל, ואיזו? זו תקרות עבודה זרה, ושלא כר' יהודה בן בתירא. דתניא [ששנויה ברייתא]. ר' יהודה בן בתירא אומר: מנין לתקרות עבודה זרה שהיא מטמאה באהל? שנאמר: "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים" (תהלים קו, כח), הרי שכינה הכתוב תקרות עבודה זרה למת. ומכאן יש ללמוד: מה מת מטמא באהל – אף תקרות עבודה זרה מטמאה באהל. **ב משנה** השוחט בלילה, וכן הסומא ששחט – שחיתתו כשרה.

ג גמרא ומדייקים בלשון המשנה: "השוחט בלילה" נאמר, ולא "שוחטין בלילה", לומר דיעבד (שכבר עשה) – אין [כן] שחיתתו כשרה, אבל לכתחלה – לא ישחוט, שמא לא ישחט כראוי. ורמינהו [ומשליכים, מראים סתירה] ממה ששינונו: לעולם שוחטין, בין ביום ובין בלילה, בין בראש הגג בין בראש הספינה, ומשמע ששוחטים בלילה לכתחלה! אמר רב פפא: מה

ששינונו ששוחטים לכתחלה בלילה הוא בשאבוקה דולקת כנגדו. אמר רב אשי: דיקא נמי [מדוייק גם כן] הדבר בלשון הברייתא והמשנה, דקתני התם דומיא [שהוא שונה שם, כברייתא, שחטה בלילה בדומה ליום] (בין ביום ובין בלילה), והכא דומיא [וכאן, במשנה, הוא שונה שחטה בלילה בדומה לסומא, שאינו רואה כלל. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא.

ששינונו ששוחטים לכתחלה בלילה הוא בשאבוקה דולקת כנגדו. אמר רב אשי: דיקא נמי [מדוייק גם כן] הדבר בלשון הברייתא והמשנה, דקתני התם דומיא [שהוא שונה שם, כברייתא, שחטה בלילה בדומה ליום] (בין ביום ובין בלילה), והכא דומיא [וכאן, במשנה, הוא שונה שחטה בלילה בדומה לסומא, שאינו רואה כלל. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא.

בין בראש הספינה – פירש בקונטרס: אף על גב דאמרינן לקמן (מא, א) דאין שוחטין לתוך ימים, אפילו הכי בראש הספינה שוחטין, דהכל יודעין דכיון דבספינה הוא על כרחך הוא שוחט לתוך הים שלא לטנף ספינתו. ואי אפשר לומר כן, דאפילו עומד בספינה אסור לשחוט לתוך הים, כדאמרינן לקמן בסוף פרק שני (שם עמוד ב): אלא מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט, ודם שותת ויורד על דופני ספינה.

עיונים

ויש לך אחרת שהיא כזו כלומר, התוספת "ומטמאה במשא" באה להדגיש ששחיתת גוי מטמאה רק במשא ולא באהל, ואפילו עשה כן לעבודה זרה. או באופן אחר, שהתוספת "ומטמאה במשא" אינה מתייחסת לשחיתה של גוי, אלא לשחיתה אחרת, והיא תקרות עבודה זרה (רש"י).

מה מת מטמא באהל אף תקרות עבודה זרה בתוס' ועוד העירו כי על עצם ההשוואה של תקרות עבודה זרה למת אין חכמים חולקים (כפי שמשמע לכאורה מן הסוגיה במסכת ע"ז לב, ב). וגם הם סבורים כי היא אסורה בהנאה כמת, אלא שר' יהודה בן בתירא למד מן ההשוואה גם לענין טומאת אהל. ואילו חכמים סבורים כי טומאתה כטומאת נבילה בלבד, במגע ובמשא (ראה ראש יוסף). **דיעבד אין לכתחלה לא** והחשש הוא שמא לא ישחוט את רוב הסימנים, ולא יוכל לבדוק את הדבר בגלל החשיכה (רש"י). והרשב"א כתב כי החשש הוא משום שאינו רואה בשעת השחיטה עצמה כיצד הוא שוחט (תורת הבית הקצר שער רביעי). והאחרונים דנו בהבחנה בין שני הפירושים, ראה ב"ח, ט"ז וש"ך. **בין בראש הגג בין בראש הספינה** דברים אלה מתייחסים לאיסור ששינונו להלן (מא, א) לשחוט לתוך הים שמא יאמרו שלשר (אליל) של ים הוא שוחט. וכאן נאמר כי לא אסור בדומה לכך לשחוט בראש הגג שמא יאמרו שהוא שוחט לשמש או לירח. וכן גם לים אין איסור לשחוט כשהוא בספינה, מפני שאין לו אפשרות אחרת, שהרי אינו יכול לטנף את הספינה בדם (רש"י). אבל בתוס' העירו כי בגמרא להלן מבואר שבכל מקרה אין לשחוט ממש לים, אלא על דופן הספינה והדם יורד משם לים). והוסיף רש"י כי הדברים מתייחסים גם כן למה ששינונו (שם) שאין לשחוט לתוך כלי, שמא יאמרו שהוא מתכוון להוות ממנו לעבודה זרה. שבראש הגג מותר לעשות כן, מפני יודעים שהוא עושה כן כדי שלא לטנף את גגו

(והוא הדין לספינה, ראה ש"מ). **והכא דומיא דסומא** יש מן הראשונים שכתב כי מכאן יש ללמוד גם לצד השני, שדווקא מי שהיה פיקח (רואה) מתחילה ונסתמא – שחיתתו כשרה, בדומה לשחיתה בלילה, שביום הוא רואה, ובלילה לא. אבל סומא שלא ראה מאורות ולא שחיתה מימיו – פשוט הדבר שברוב המקרים יקלקל את שחיתתו, ואפילו בדיעבד היא אסורה (אור זרוע). וראה באר היטב ליר"ד א, ט.

אורה ההלכה

תקרות עבודה זרה תקרות עבודה זרה מטמאה במוגע ובמשא כנבלה, אבל לא באוהל. כלשון אחרונה, שהעמידו את משנתנו כדעת חכמים החולקים על ר' יהודה בן בתירא. ואף שסתם משניות אחרות הן כשיטת כר' יהודה בן בתירא, אין פוסקים כן, משום שטומאת עבודה זרה היא מדברי חכמים, והולכים בה להקל (כ"מ). (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ו ה"ז).

השוחט בלילה שוחטים לכתחילה בלילה, והוא שיש אור המאיר יפה כאבוקה כנגדו (ושני נרות נחשבים כאבוקה. ויש אומרים אפילו נר אחד. ויש מתירים לשחוט לאור הלבנה כשהיא מאירה יפה). אבל אם אין אבוקה כנגדו, או ביום במקום אפל – לכתחילה לא ישחוט, ואם שחט – שחיתתו כשרה. כמסקנת הגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיתה פ"א הכ"ח. שריע י"ד יא, א).

הסומא ששחט הסומא לא ישחוט לכתחילה אלא אם כן אחרים רואים אותו. ואם שחט – שחיתתו כשרה. ויש מי שאוסר לכתחילה גם אם אחרים רואים אותו (ש"ך בשם ריא"ז). (רמב"ם שם פ"ד ה"י. שריע י"ד א, ט).

מסורת הש"ס
 ו. ע"ז לב, ב. חולין מח, ב.
 ילקי"ש נ"ד תתסה.
 ז. (דיוק זה) ביצה ז, ב.
 חולין טו, ב. כז, א. כט, א.
 וראה גם ברכות טו, א. שבת קמז, א. סוטה ב, א.
 ח. חולין יז, א. תוספתא חולין פ"א ד.

